

1992 р. № 2135-XI: [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 19.07.2024).

5. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/print>. (дата звернення: 19.07.2024).

6. Щурат Т.Г., Загородній К.В. Прокурорський нагляд під час проведення оперативно-розшукової діяльності. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (29 жовтня 2021р., м. Одеса). Одеса ОДУВС, 2021.С.28–30.

ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бойчук О. О.,

курсант 101 взводу навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Поляков С. В.,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції

Колабораціонізм є складним та багатограним явищем, що охоплює співпрацю громадян з окупаційною владою або ворожими силами, зокрема під час збройних конфліктів та окупації. Це явище має важливі юридичні, моральні та соціальні аспекти, які потребують належного розуміння та кваліфікації. В умовах сучасних глобальних викликів і конфліктів, коли багато держав стикаються з агресією та окупацією, питання кримінально-правової кваліфікації колабораціонізму стає надзвичайно актуальним.

Колабораціонізм та воєнний стан в Україні є критично важливими питаннями, особливо в контексті збройної агресії росії проти України, що триває з 2014 року і загострилася в 2022 році. Колабораціонізм в українському контексті стосується осіб, які співпрацюють з окупаційною владою на тимчасово окупованих територіях або сприяють ворожим силам, завдаючи шкоди національним інтересам та безпеці держави.

Воєнний стан, запроваджений в Україні, має особливий правовий режим, спрямований на захист суверенітету, територіальної цілісності та безпеки держави. В умовах воєнного стану розширюються повноваження органів військового управління та правоохоронних органів, що дозволяє ефективніше

виявляти та документувати колабораціоністську діяльність, проводити розслідування та забезпечувати належну відповідальність за такі злочини.

Розслідування та документування колабораціоністських дій вимагають чіткого визначення складу злочину, процедур доказування та забезпечення правосуддя. Сучасні правові системи стикаються з викликами щодо ідентифікації колабораціоністів, збору доказів їхніх злочинів, а також гарантування справедливості для потерпілих. Важливим аспектом є забезпечення міжнародних стандартів правосуддя та прав людини в процесі розслідування та судового розгляду таких справ.

Актуальність дослідження кримінально-правової кваліфікації колабораціонізму полягає в необхідності створення єдиних підходів до визначення складу злочину, розробки методик документування та ефективних механізмів розслідування. Це дозволить забезпечити правову визначеність, запобігти зловживанням та сприяти справедливому покаранню винних. Особливо важливим це стає в умовах післявоєнного періоду, коли суспільство прагне до відновлення справедливості та національної єдності.

Крім того, питання колабораціонізму має значення для міжнародного права, зокрема в контексті дотримання норм міжнародного гуманітарного права та прав людини. Дослідження цього питання сприятиме зміцненню міжнародного правопорядку, оскільки створення чітких юридичних норм та стандартів допоможе ефективно боротися з колабораціоністськими проявами у різних країнах.

Колабораціонізм, як явище, включає різноманітні форми співпраці з окупаційною владою або ворожими силами, від політичної та економічної підтримки до участі у військових діях на стороні агресора. Для належної кримінально-правової кваліфікації необхідно чітко визначити межі цього явища, його складові елементи та специфіку доказування.

Одним із ключових аспектів є визначення складу злочину колабораціонізму. Це включає ідентифікацію суб'єкта злочину (особа, яка здійснює колабораціоністську діяльність), об'єкта злочину (суспільні відносини, що порушуються внаслідок колабораціоністських дій), об'єктивної сторони (конкретні дії, які вважаються колабораціоністськими) та суб'єктивної сторони (вина, мотиви та мета злочину). Важливим є також розрізнення між добровільним та вимушеним колабораціонізмом, оскільки це впливає на міру відповідальності особи.

На думку Є.В. Полякова, поняття «колабораціонізм» в юридичній науці розкрито недостатньо, що вимагає більшої уваги до цього явища. Судова практика показує, що колабораціонізм є поширеним в Україні, і ця тенденція, ймовірно, зростатиме, оскільки тривала війна негативно вплине на настрій людей, спричиняючи зростання кількості кримінальних правопорушень, включаючи колабораційну діяльність. Під час Другої світової війни колабораціонізм був дуже поширеним у Франції, але після війни дослідники втратили інтерес до цієї теми. Судова практика за 2022–2023 роки накопичила достатньо матеріалів, хоча рік тому було важко кваліфікувати це кримінальне правопорушення через нестачу практики. Колабораціонізм складний за своєю

структурою і подібний до інших злочинів, таких як ст. 111 КК України «Державна зрада», ст. 111-2 КК України «Пособництво державі-агресору» або ст. 436 КК України «Пропаганда війни». Для правильної кваліфікації важливо чітко розмежувати ці правопорушення за об'єктивною стороною, оскільки суб'єктивна сторона та суб'єкт у багатьох випадках збігаються. Недосконалість формулювань диспозицій статті включає такі поняття, як «інші тяжкі випадки», «участь у політичних заходах», «добровільна участь у незаконних збройних формуваннях». Законодавцю варто виділити поняття «добровільна участь у незаконних збройних формуваннях» в окрему частину статті, адже багато громадян України на тимчасово окупованих територіях змушені під загрозою життя та здоров'ю вступати в такі формування.

Документування колабораціоністських дій вимагає спеціальних методик збору та фіксації доказів. Це може включати використання свідчень свідків, документальних доказів, фото- та відеоматеріалів, електронних доказів тощо. Важливим є дотримання принципів об'єктивності та законності при зборі доказів, щоб уникнути фальсифікацій та забезпечити справедливості судового процесу.

Як слушно зазначає С.В. Албул, для розслідування колабораційної діяльності необхідно виявляти та документувати фактичні дані, які вказують на злочинні дії підозрюваних. Це включає інформацію про подію злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину), причетність підозрюваних до підготовки або вчинення злочину та їхні мотиви, обставини, що характеризують їх особистість, а також місцезнаходження знарядь злочину або інших предметів, здобутих злочинним шляхом.

На його думку документування злочинних дій підозрюваних здійснюється в трьох напрямках: виявлення осіб, які можуть бути свідками у кримінальному провадженні; виявлення предметів і документів, що мають доказове значення; фіксація дій підозрюваних для подальшого використання отриманих фактичних даних у процесі доказування. Ці напрями дозволяють забезпечити всебічне та об'єктивне дослідження фактів колабораційної діяльності, сприяючи встановленню істини та забезпеченню справедливого судового розгляду. Використання системного підходу до документування підвищує ефективність розслідування та судового переслідування осіб, причетних до колабораціоністських злочинів.

Розслідування колабораціоністських злочинів потребує чіткої координації між різними правоохоронними органами та міжнародними організаціями. Ефективне розслідування можливе за умови співпраці на національному та міжнародному рівнях, обміну інформацією та досвідом, а також використання сучасних технологій та методів розслідування. Особливу увагу слід приділити захисту прав потерпілих, забезпеченню їхньої безпеки та конфіденційності інформації.

Значною проблемою є визначення правового статусу осіб, обвинувачених у колабораціонізмі, та їхніх прав під час розслідування і судового розгляду. Це включає право на захист, презумпцію невинуватості, право на справедливий

судовий розгляд та інші основоположні права людини. Забезпечення цих прав є необхідною умовою для справедливого правосуддя та відновлення довіри суспільства до правоохоронних органів і судової системи.

Заслугує на увагу позиція В. Крикуна та С. Єгорова, які зазначають, що сучасна кримінально-процесуальна доктрина стикається з неузгодженістю норм Кримінального процесуального кодексу та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ОРД), що впливає на протидію колабораціонізму. Законодавець не виокремлює пошукові й контррозвідувальні заходи, хоча вони передбачені в ОРД. Негласні слідчі дії проводяться лише у випадках, коли інформацію про злочин неможливо отримати іншими способами, і лише для тяжких або особливо тяжких злочинів. Оперативно-розшукові заходи здійснюються при наявності достатньої інформації про підготовку злочину. Протириччя виникає, коли після виявлення ознак злочину повинно розпочинатися кримінальне провадження, що ставить під сумнів законність ОРД, якщо ознаки злочину вже виявлені. Аналіз чинного законодавства свідчить про необхідність чіткого розмежування оперативно-розшукової і кримінально-процесуальної діяльності, а також визначення поняття та переліку оперативно-розшукових заходів для ефективної протидії колабораціонізму.

Отже, кримінально-правова кваліфікація, документування та розслідування колабораціонізму є важливими складовими забезпечення правосуддя та справедливості в умовах сучасних збройних конфліктів та окупації. Чітке визначення складу злочину, розробка ефективних методик збору доказів та належна координація між правоохоронними органами є ключовими факторами успішного розслідування таких злочинів.

Документування колабораціоністських дій вимагає високого рівня професіоналізму та дотримання принципів об'єктивності, що дозволить забезпечити справедливість судового процесу та уникнути зловживань. Розслідування повинно проводитися з дотриманням міжнародних стандартів правосуддя та прав людини, що є необхідною умовою для забезпечення довіри суспільства до правової системи та відновлення справедливості.

Таким чином, дослідження питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму сприятиме зміцненню правопорядку, захисту прав людини та забезпеченню справедливості в умовах сучасних викликів та загроз. Це дозволить створити належні правові умови для ефективної боротьби з колабораціонізмом та відновлення миру і стабільності в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Албул С.В. Напрями оперативно-розшукового документування фактів колабораційної діяльності під час деокупації автономної республіки Крим. *Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 р.). Одеса: Юридика, 2023. С.5-9.

2. Крикун В., Єгоров С. Проблемні аспекти співвідношення

оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у протидії колабораціонізму. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса: Юридика, 2023. С.130-133.

3. Кульчицький О. П. Оперативно-розшукова діяльність щодо виявлення та притягнення до відповідальності колаборантів в умовах воєнного стану. *Право України*. 2022 № 6. С. 123-130.

4. Поляков Є.В. Деякі питання кримінологічної характеристики колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. С. 181–186.

5. Щурат Т.Г. Поняття «колабораціонізму» в сучасному законодавстві України. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса: Юридика, 2023. С. 244–247.

ОЗНАКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Бондаренко А. С.,
курсант 101 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Албул С. В.,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

Повномасштабна війна, спровокована збройною агресією рф на територію незалежної України, обумовила необхідність кардинальних змін до чинного законодавства. Поштовхом для нововведення норм до Кримінального кодексу України стало зростання вчинення колабораційних дій, та не урегульованість на законодавчому рівні питань щодо відповідальності за ці суспільно-небезпечні діяння ще раз підтверджувало, що чинне законодавство не було достатньо адаптованим до реалій воєнного стану.

Здійснення правової оцінки ознак колабораційної діяльності неможливе без визначення її поняття та сутності. Тож узагальнена думка теоретиків